

TILCSIK GYÖRGY

**„AZ ÉN RÓZSÁM VASUTAS, VASUTAS, VASUTAS,
HOGYHA NEM SOK AZ UTAS, RÖGTÖN MEGÖLEL”.
A VASÚT, A SZABADTÉRI SZEX
ÉS A HÁZASSÁGTÖRÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI
AZ 1930-AS ÉS AZ 1940-ES ÉVEKBEN
EGY CELLDÖMÖLKI VÁLÓPER TÜKRÉBEN***

Néhány szikár szó az itt-ott „pajzán” források elé

Mindazok, akik csak valamelyest is ismerik egy megye vagy egy város árvaszékeinek iratanyagát, tudják és igazolhatják, hogy ezen iratok nemcsak az egyes személyek vagy családok sorsának és történetének feltárását képesek igen hatékonyan segíteni, hanem egyúttal igen becses és szinte kimeríthetetlen források – többek között – a társadalom- és az életmód-történeti kutatásoknak is.

Magyarországon a felállításukról intézkedő 1870:XLII. törvénycikk 8–10., valamint az 1871:XVIII. törvénycikk 23–25. §-ai mellett az árvaszékek tevékenységének szervezeti kereteit és tartalmi kérdéseit lényegében és célirányosan három törvénycikk, valamint a részint hozzájuk kapcsolódva megjelent, ugyancsak három rendelet szabályozta.¹ Ezeknek megfelelően, az 1872 és 1950 között a közigazgatás részeként működött megyei és városi árvaszékek alapvető feladata az volt, hogy képviseljék és megóvják a valamilyen okból atyai hatalom alatt nem álló – ilyen volt többek között az árvaságra jutott, vagy válófélben lévő szülők gyermekeként élő – kiskorú, továbbá a valamilyen okból gyámság alá helyezett nagykorú személyek érdekeit. Ha szükségessé vált, az érintett kiskorúak mellé – nagykorúvá válásukig – gyámot, a felügyelet alá helyezett nagykorúak mellé pedig gondnokot rendelt ki, akik képviselték a reájuk bízott személy vagy személyek érdekeit, el- és beszámolási kötelezettség mellett kezelték azok vagyont, és eljártak helyettük minden hivatalos ügyben. Az árvaszék első számú embere az elnök volt, aki mellett legalább két ülnök, egy jegyző és megfe-

* Ezen írás első változata pár évvel korábban már megjelent egy ünnepi kötetben: TILCSIK, 2006. Mostani megjelentetését a kötet szerkesztőinek kérése indokolja.

¹ Magyarországon az árvaszékek felállítását „köztörvényhatóságok rendezéséről” szóló 1870:XLII. törvénycikk 8., 9. és 10. §., valamint „a községek rendezéséről” kiadott 1871:XVIII. törvénycikk 23., 24. és 25. §. rendelte el. Az említett további hat jogszabály pedig az 1877:XX. törvénycikk „a gyámsági és a gondnoksági ügyek rendezéséről”, az 1885:VI. törvénycikk „a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. t. cz. némely intézkedéseinek módosításáról és pótlásáról”, az 1923:XXXV. törvénycikk „a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámának csökkentéséről és egyes kapcsolatos intézkedésekről”, a 47.046/1877. B. M. számú rendelet „a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877:XX. t.-cikk életbeléptetése tárgyában”, a 128.000/1902. B. M. számú rendelet a „Gyámsági ügyviteli szabályzat az árvaszékek részére” és a 7.740/1923. M. E. számú rendelet „a gyámügyi eljárás módosításáról” volt. *MTT, 1869–1871. 212.; 282.; MTT, 1877–1878. 24–72.; MTT, 1884–1886. 184–187.; MTT, 1923. 219–228.; MRT, 1877. 654–720.; MRT, 1902. 1491–1640.; MRT, 1923. 330–332.*

lelő segédszemélyzet (tiszti ügyész, számvevő, írnok stb.) működött. Az árvaszékek meglehetősen szerteágazó és sokrétű tevékenysége következtében az árvaszéki irattárak sokféle, nagy mennyiségű, közöttük más iratképzőknél sajnos elveszett, megsemmisült vagy éppen kiselejtezett iratot is megőriztek.²

Az alábbiakban egy ilyen, közelebről Vas Vármegye Árvaszékének regisztraturájában fennmaradt ügyirat alapján egy 1939-ben indult és 1943-ban befejeződött, „vasúttörténeti szempontból kiemelkedően fontos és tanulságos” házassági bontóper legfontosabb állomásait – előzményeit, eseményeit és következményeit – igyekszünk eredeti források felsorakoztatásával bemutatni. Ez kizárólag az árvaszéki iratanyag alapján volt lehetséges, mivel a vármegyei törvényszékek előtt lefolytatott válóperek iratai – az érvényben lévő előírások szerint – a per befejezését követően eltelt 25 esztendő után kiselejtezhetők.

Történetünk kezdetekor, 1938 augusztusában Hitler csapatai már közel fél éve Ausztria területét is otthonuknak tekinthették, ugyanakkor csupán valamivel több, mint két hónap volt hátra az első bécsi döntés megszületéséig, és alig egy esztendő a második világháború kitöréséig. A legfontosabb cselekmények színhelye a Kiscell és Nemesdömölk 1904-ben történt egyesítésével létrejött, Vas megye keleti részén, Kemenesalja északi részén fekvő, nagyjából 6000 lakosú járási székhely, a búcsújáráshelyként és jelentős vasúti csomópontként egyaránt ismert nagyközség: Celldömölk.³

Kiscell az 1870-es évek elejétől kezdődően igen rövid idő, alig két és fél évtized alatt lett igazi vasúti gócponttá. Míg ugyanis a település a Győr–Pápa–Kiscell–Szombathely közötti vonal 1871-ben történt megnyitásával kapcsolódott be a hazai és a nemzetközi vasúthálózatba, 1872-ben megindult a forgalom Veszprém és Kiscell között is, amellyel befejeződött a Székesfehérvár–Szombathely vonal építése. E tekintetben a következő fontos dátum 1889 volt, amikor átadták rendeltetésének a Kiscell–Boba–Jánosháza–Sümeg szakaszt, és ugyanebben az évben készült el az úgynevezett göcseji vasút is, amely a Kiscell–Ukk–Zalalövő–Alsólendva (ma: Lendava, Szlovénia)–Csáktornya (ma: Čakovec, Horvátország) közötti vonal megvalósítását jelentette, 1897-től pedig már vonaton lehetett utazni Kiscellből Répcelakon, Fertőszentmiklóson és Pándorfalun (ma: Parndorf, Ausztria) át Sopronba is.⁴

A némi és nemi bonyodalmakkal fűszerezett, éppen ezért nem kevés tanulságot hordozó esetünk, amely néhány évtizede még maga volt az élet, mára pedig már történelemmé fundamentálódva valószínűleg nem sok sikerrel igyek-

² Mindezekről – az említett jogszabályok mellett – bővebben és részletesebben ld.: JENEL, 1955; CSIPES, 1973.

³ Az 1930. évi népszámlálás szerint a településen mindösszesen 6100 – 4007 római katolikus, 4 görög katolikus, 146 református, 1482 evangélikus, 6 görög keleti, 451 izraelita és 4 egyéb vallású – személy élt, az 1941. évi népszámlálás pedig Celldömölkön mindösszesen 5909 – 3894 római katolikus, 7 görög katolikus, 148 református, 1413 evangélikus, 6 görög keleti, 439 izraelita és 2 egyéb vallású – lakost regisztrált. *Népsz.*, 1930. 116–117.; *Népsz.*, 1941. 278–279.

⁴ A település történetére összefoglalóan ld.: PORKOLÁB, 1927; NAGY, 1996.

szik mások okulására szolgálni. Szereplői egy megromlott házasság igazi hétköznapi tagjai: egy házaspár és két gyermekük – valamint a „harmadik”, aki persze nőtlen. Érdekes, de talán mégsem véletlen, hogy mindkét férfi a település életében meghatározó szerepet játszó Magyar Államvasutak alkalmazottja volt. Az események lényege – talán azt mondhatjuk – tipikus vagy szokványos, ám a körülmények korántsem.⁵

Az 1898. november 30-án Kiscellben született vasúti irodai segédtest, Nagy Lajos és az 1904. február 28-án a Vas megyei Ostffyasszonyfán született Bodorkos Rozália 1923. november 29-én Celldömölkön kötött házasságot.⁶ E frigyből előbb egy leány, majd egy fiú látta meg a napvilágot.⁷ A gyermekek születése ellenére a szülők kapcsolata nem tudjuk miért és mikor, de olyannyira megromlott, hogy – amint a házassági bontóperük 1943. augusztus 28-án megszületett és alább közölt ítélet indoklásából kiviláglik – Nagy Lajos 1937 decemberében elhagyta családját, és nem is tért vissza hozzájuk. Ennek nyomán az asszony 1938 augusztusában viszonyt kezdett egy nála 11 évvel fiatalabb, celldömölki illetőségű férfival, Cziráky Gyula ideiglenes vonatkísérővel.⁸

Eddig az események menete sablonosnak mondható, hiszen az ilyen és ehhez hasonló esetek azelőtt és azóta is voltak, vannak és lesznek. A folytatás azonban már egyértelműen unikálisnak minősíthető, hiszen a különélő házaspár hölgytagjával folytatott testi kapcsolatának néhány, nem kevés erotikus fantáziáról és szexuális leleményességéről tanúskodó, vitathatatlanul attraktív eseményét Cziráky Gyula – nyilvánvalóan partnere tudtával és beleegyezésével – egy önkioldós fényképezőgéppel megörökítette, majd az általa előhívatott képeket a celldömölki vasútállomás területén egy félreállított, azaz éppen forgalmon kívül lévő vasúti kocsiban néhány MÁV-alkalmazottnak többször is megmutatta. Nagy Lajos – miután valamilyen úton-módon tudomást szerzett a képekről, illetőleg azok tartalmáról – feljelentette Czirákyt, aki ellen ennek nyomán büntetőper indult, amelyben – amint az alább olvasható – a Celldömölki Járásbíróság 1938. november 18-án hozott elmarasztaló ítéletet.

A következő fontosabb fejleményt az jelentette, hogy 1939 elején Nagy Lajos házassági bontóper indított neje ellen, majd 1939 márciusában azzal a kéréssel

⁵ A válóper és körülményeit egy, a Vas Vármegye Árvaszékének általános iratai között őrzött ügyirat alapján rekonstruáltuk. Az ügy azért került a megyei árvaszék elé, mert a váláskor a házaspárnak kiskorú gyermekei voltak. VaML VVÁsz ir. 830/1944. Miután adataink döntő többsége a forrásból származik, az alábbiakban csak az ettől eltérő hivatkozásokat adjuk meg.

⁶ VaML ÁAk. Kiscelli születési anyakönyvek, 220/1898.; Ostffyasszonyfai születési anyakönyvek, 19/1904.; Celldömölki házassági anyakönyvek, 34/1923. A házaspár nőtagjának leánykori vezetéknévét a források többnyire Bodorkosnak, olykor azonban Bodorkósnak írják. Részünkről egyévesen a születési anyakönyvben olvasható, előbbi változatot használjuk, de minden esetben utalunk az eltérő verzió előfordulására.

⁷ Adatvédelmi okokból a két gyermek keresztnévét, születési helyét és idejét nem közöljük, illetőleg az alább közreadandó forrásokban ezeket az adatokat nem szerepeltetjük.

⁸ Cziráky Gyula Celldömölkön, 1915. április 8-án született. VaML ÁAk. Celldömölki születési anyakönyvek, 48/1915.

fordult Vas Vármegye Árvaszékéhez, hogy két kiskorú gyermekét az ő gondozására és nevelésére bízza. Nagy mind válókeresetében, mind pedig az árvaszékhez benyújtott kérelmében arra hivatkozott, hogy felesége erkölcstelen, feslett életmódot folytat, ami rendkívül káros a két kiskorúra. Ennek igazolására a Cziráky elleni ítélet hiteles másolatának benyújtása mellett egy további konkrét esetet is megemlíttet, mely szerint felesége leánygyermekük szemeláttára 1939. március 6-án közöszült egy meg nem nevezett férfival.

Miközben folyamatban volt a házassági bontóper, Vas Vármegye Árvaszéke 1939. július 26-án meghozott határozatával – helyt adva az apa kérelmének és hivatkozással az anya erkölcstelen életvitelére – a két gyermeket Nagy Lajosnál helyezte el.

Nem tudjuk pontosan mikor és miért, de Nagy Lajos gyermekeivel – az 1940. augusztus 30-án aláírt második bécsi döntés értelmében Magyarországhoz visszacsatolt – Kolozsváron telepedett le és a MÁV alkalmazottja maradt. Eközben pedig – szintén nem ismert időpontban, de az árvaszék előbb említett határozatának megszületését követően – Bodorkos Rozália Budapestre költözött, és a válófélben lévő házaspár mindkét tagja új lakhelyén vélhetően igyekezett új életet kezdeni.

E törekvésüket némileg hátráltathatta, hogy a férj által indított házassági bontóper hosszasan elhúzódott, amelynek egyik oka minden bizonnyal az volt, hogy a bíróság 1942. május 20-án arra szólította fel a férjet, hogy a házassági életközösséget állítsa helyre. Erre Nagy Lajos – nyilvánvaló okokból – nem volt hajlandó, sőt nem vett részt a tárgyaláson és nem reagált a neki megküldött bírósági idézésre sem. Ezek után, egészen pontosan 1943. május 29-én a feleség indított házassági bontópert Nagy Lajos ellen. Bodorkos Rozália viszontkeresetében azt kérte, hogy a bíróság a válás után havi 30 pengő tartásdíjat ítéljen meg számára. Miután Nagy Lajos sem a békéltetési tárgyaláson, sem az ő kifejezett meghallgatására kitzűzött tárgyaláson a szabályszerű idézések ellenére nem jelent meg és távolmaradását nem mentette ki, a Szombathelyi Királyi Törvényszék 1943. augusztus 23-án kimondott és 1943. október 21-én jogerőssé vált ítéletében a válást – arra való hivatkozással, hogy a férj a tárgyalástól való távolmaradásával valójában nem kívánt védekezni az ellene felhozott azon állítással szemben, hogy 1937 decemberében házastársát önszántából és jogos indok nélkül hagyta el – a férfi hibájából mondta ki, és – Bodorkos Rozália kérésének helyt adva – egyben kötelezte őt, hogy a perköltség megfizetése mellett, volt nejének havonta, mégpedig a hónap első napján folyósítson 30 pengő tartásdíjat, mely összeget Nagy Lajos havi 300 pengőnyi fizetésének figyelembevételével állapították meg. Bodorkos Rozália ugyanakkor a válás után is megtarthatta volt férje nevét.

A válóperben megszületett ítélet nem érintette a két gyermek elhelyezését, ugyanakkor Vas Vármegye Árvaszéke – az érvényben lévő előírásokkal egyezően – figyelemmel kísérte a kiskorú gyermekek sorsának alakulását. Ezért 1943 végén Kolozsvár város polgármesterénél érdeklődött Nagy Lajos és gyer-

mekei helyzetéről. A Szombathelyre 1944 januárjában megérkezett információk szerint Nagy – miközben a továbbra is Budapesten tartózkodó, volt nejeinek fizette a törvényszék által megítélt tartásdíjat – Kolozsváron élt, és ő viselte gondját fiának, aki a helyi piarista gimnázium tanulója volt, miközben leánya Budapesten egy gyors- és gépíró tanfolyamon vett részt, és annak befejezését követően Celldömölkön, apai nagyszüleinél kívánt lakni.

Történetünk fő- és mellékszereplőinek „utóélete” itt és most kevésbé fontos, annyi azonban talán nem érdektelen, hogy többségük ma már nincs az élők sorában. E csoportba az apa, az anya, leányuk, valamint Cziráky Gyula tartozik.⁹ Nagy Lajos Celldömölkön, Cziráky Gyula pedig Ajkán hunyt el. Érdekes, hogy Bodorkos Rozália és leánya is Budapesten haltak meg, és figyelemreméltó, hogy mindkettőjük halálát ugyanabban a kerületben anyakönyvezték. Ezen adatok alapján lehetséges, de korántsem bizonyos, hogy anya és leánya együtt, mégpedig Budapesten éltek le életüket. Csupán a fiúról nem tudjuk, hogy az élők sorában van-e még, ám a születési anyakönyvi másodpéldányhoz érkezett utólagos bejegyzés hiánya arra utal, hogy idős úriemberként még ma is él valahol, de az is lehet, hogy nem Magyarország területén időközben elhunyt.

FORRÁSOK¹⁰

1.

A Celldömölki Királyi Járásbíróság ítélete a Cziráky Gyula elleni büntetőperben Celldömölk, 1938. november 18.

A celldömölki kir. járásbíróság.

B. 2381/1938/4. szám.

A Magyar Szent Korona nevében!

A celldömölki kir. járásbíróság mint büntető bíróság szemérem elleni vétsége miatt Cziráky Gyula ellen indított bűnügyben nem nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő

⁹ VaML ÁAkv. Kiscelli születési anyakönyvek, 220/1898.; Ostffyasszonyfai születési anyakönyvek, 19/1904.; Celldömölki születési anyakönyvek, 48/1915. A két gyermek születésének és születési anyakönyvezésének helyét, valamint születési anyakönyvi folyószámát adatvédelmi okokból nem közölhetjük.

¹⁰ A kivétel nélkül gépírással készült forrásokat betűhív formában közöljük, azaz a szavak egybe- és különírásánál, a kis- és nagybetűk használatánál, valamint a központosásnál tapasztalható következetlenségeket és a mai helyesírástól való eltéréseket nem javítottuk. Ugyancsak nem korrigáltuk a hosszú magánhangzókról lemaradt ékezeteket, mivel ezek az írógépen történt leírás következményei. Az általunk tett kiegészítéseket szögletes zárójelben szerepeltetjük, a szükségesnek tartott magyarázatok pedig az első előfordulásukkor a jegyzetekben található. Adatvédelmi okokból Nagyék leányának keresztnéve helyett „X”, fiúgyermekük keresztnéve helyett pedig „Y” betűt írtunk, emellett születési, illetőleg az azonosításukra alkalmas egyéb adataikat töröltük és e helyeken [...] szerepel a forrásokban.

ítéletet:

Czirák Gyula vádlott 23 éves, r. kath. vallásu, celldömölki születésű, celldömölki lakos, magyar állampolgár, nőtlen, máv. ideiglenes vonatkísérő, katona nem volt, négy középiskolát végzett, vagyontalan, vádlott, bűnös a Btk.¹¹ 249. §-ba ütköző és a szerint minősülő 2 rendbeli szemérem elleni vétségben.

A kir. járásbíróóság ezért Czirák Gyula vádlottat a Btk. 249. §-a alapján a Btk. 92. és [a] II. Bn.¹² 7. §-ának alkalmazásával összbüntetésül 60 azaz Hatvan pengő pénzbüntetésre itéli.

A pénzbüntetést behajthatatlansága esetére a II. Bn. 8-10 §-ai alapján 3 pengőnként 1 napi összesen 20 napi fogházra kell átváltoztatni.

A pénzbüntetést az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 15 nap alatt kell végrehajtás terhével a 108.807. számú póstatakarékpénztári csekkszámára /Igazságügyminisztérium. Büntetéspénzek bevételi számlája. Budapest/ az 1892. XXVII. t.c.¹³ 3. §-ában meghatározott célra megfizetni.

A vádlott a Bp.¹⁴ 480. §-a értelmében köteles az eddig felmerült, valamint az ezután felmerülő bünygyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, de e költségeket a kir. járásbíróóság az 1890. XLIII. t.c.¹⁵ 4. §-a alapján egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánítja.

Indokolás:

A tárgyaláson Czirák Gyula vádlott beismerte, hogy Nagy Lajosné sz[ületett] Bodorkos Róza celldömölki lakossal 1938. augusztus óta szerelmi viszonyt folytatott. Vele többször nemileg közösült és egy ízben mikor vele meztelenül a Pletnics major¹⁶ mögötti mezőn közösült akkor ezt onkioldós gépen meg is rögzítette. Erről több helyzetben megrögzített felvételeket ki is dolgoztatta, amiket azután a Máv. állomás területén a vágányokon pihenő személykocsiban 1938. évi szeptember hónap egyik napján estefelé, majd [az] azt követő napon a reggeli órákban Bánhalmi Vedelnek, Molnár Gézának, özvegy Somogyi¹⁷ Gyulánának és özvegy Fodor Józsefné vasuti alkalmazottaknak egyszerre azaz nyilvánosan mutogatta miáltal közbotrányt okozott.

¹¹ Btk. = büntető törvénykönyv, amelyet az 1878:V. – „a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről” – és az 1879:XL. törvénycikk – „a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról” – tartalmazott. *MTT, 1877-1878. 101-173.; MTT, 1879-1880. 190-215.*

¹² Bn. = büntető novella, amely a büntető törvénykönyv hiányosságait és pontatlanságait volt hivatott kiigazítani. Magyarországon az első büntető novellát az 1908:XXXVI. törvénycikk – „a büntető törvénykönyvek és a bünyvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról” –, az itt idézett másodikat pedig az 1928:X. törvénycikk – „a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról” – tartalmazta. *MTT, 1908. 831-885.; MTT, 1928. 265-296.*

¹³ Az 1892:XXVII. törvénycikk „a fogház- és elzárás-büntetés végrehajtása és a pénzbüntetésekbe befolyó összegek felhasználása tárgyában.” *MTT, 1892-1893. 376-377.*

¹⁴ Bp. = bünyvádi perrendtartás, amelyet az 1896:XXXIII. törvénycikk – „a bünyvádi perrendtartásról” – tartalmazott. *MÁRKUS, , 1912. 76-222.*

¹⁵ Az 1890:XLIII. törvénycikk „a kir. bíróságok előtt fölmerült bünygyi költségek behajtásáról és elszámolásáról.” *MTT, 1889-1891. 360-363.*

¹⁶ A Pletnics-major Celldömölk mai központjától délnyugati irányban, a városból a Sághegy északi részének érintésével Mesteribe vezető út déli oldalán található. Nevét valószínűleg egykori tulajdonosáról kapta. *BALOGH-VÉGH, 1982. 318., 320.*

¹⁷ Itt a szövegben valószínűleg elírás miatt a „Somogyu” szó olvasható.

A megmutogatott szemérmert sértő öt darab fénykép sorozat öt és Nagy Lajosnét a következő állapotban ábrázolták: 1./ meztelen állapotban voltak, egymás mellett, 2./ meztelen állapotban nemileg közöszültek, 3./ meztelen állapotban egymás nemiszervét nyalták, 4./ meztelen állapotban egymás nemiszervét húzogatták, 5./ meztelen állapotban Nagy Lajosné legug[g]olva nemiszervét két ujjával szétnyitotta és ezalatt¹⁸ ő az aszszony nemiszervébe lesett.

Ezen szemérmert sértő cselekményt ábrázoló fényképeket és lemezeket mikor megtudta, hogy Nagy Lajos feljelentette, megsemmisítette.

A vádlott beismerését a tárgyalás egyéb adatai is megerősítették.

Az ítélet egyéb rendelkezései az idézett törvényszakaszokon alapulnak.

Celldömölk, 1938. évi november hó 18. napján.

Dr. Dombay Alajos sk. kir. járásbíró

A kiadmány hitelül: Diósy Jenő¹⁹ irodafőtiszt.

VaML VVÁsz ir. 830/1944.

Géppel írt, hitelesített és megpecsételt másodlat

2.

Nagy Lajos kérelme Vas Vármegye Árvaszékéhez gyermekai elhelyezése tárgyában.

Celldömölk, 1939. március ?.

Tekintetes Árvaszék!

Tisztelettel alulírott Nagy Lajos máv. irodasegédtsízt, celldömölkí lakos különváltan élek feleségemtől és ellene a szombathelyí kir. törvényszéken P.67/1939. szám alatt a házasság felbontása íránt a per folyamatban van.

Házasságunkból két gyermek született X leány, aki [...]én született, Y fiu, aki [...]én született.

Két kiskoru gyermekem jelenleg ténylegesen az anya gondozása alatt állnak, de ottlétük veszélyes erkölcsi fejlődésükre, amennyiben az ide hiteles²⁰ másolatban²¹ csatolt s a celldömölkí kir. járásbíróság által 1938. november hó 18. napján hozott B.2381/1938/4. számú ítélet tanusága szerint az anya oly nagyfokuan feslett erkölcsü, hogy kiskoru gyermekeimet gondozása alatt nem lehet hagyní a kiskoruak erkölcsi érdekeinek súlyos veszélyeztetése nélkül.

Az anya ellen ép[p]en ezek miatt a cselekmények miatt indítottam meg a házassági bontópert.

¹⁸ Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt az „ezalatt” szó olvasható.

¹⁹ A név kézírással írva.

²⁰ A „hiteles” szó utólag, kézírással beírva.

²¹ Itt a szövegben eredetileg a „mádotlatban” szó szerepelt, ám annak „d” betűjét kézírással „s” betűre javították.

Minderre való tekintettel azon kérelmet²² terjesztem a tekintetes Árvaszék elé: méltóztassék kiskoru Nagy X leánygyermekemet és kiskoru Nagy Y fiugyermekemet az én gondviselésembe adni s az anyát arra is kötelezni, hogy a kiskoru gyermekeim ingóságait is adja ki.

Tisztelettel:

Nagy Lajos²³
apa

Még előadom, hogy a házassági bontóperben foganatosított tanukihallgatások során kiderült az is, hogy az anya nevelése alatt lévő [...] esztendő kislányom 1939. március 6.-án végignézte azt a jelenetet, hogy az anya egy férfival nemileg közösült.

Mínthogy a kiskoruak erkölcsi érdeke súlyos veszélyben forog, sürgős elintézését kérek.

Előadom, hogy a házassági bontóperben 1939. április 3.-án d.e. 10 órakor lesz a tárgyalás²⁴ a szombathelyi kir. törvényszéken, azon az anyának is meg kell jelennie, így kérem, hogy az anyát az esetleg szükséges meghallgatása végett e napnak d.e. 9 órájára megidézni méltóztassék.

Kívül:

Vasvármegye tekintetes Árvaszékéhez
Szombathely

Nagy Lajos máv. irodasegédtsízt,²⁵ celldömölki
lakos apának
kérvénye

Nagy Lajosné szül[etett] Bodorkos²⁶ Rozália
háztartásbeli, celldömölki lakos ellen
kiskoru Nagy X és kiskoru Nagy Y
elhelyezése tárgyában.

1 db. mell.

7304
1939²⁷

VaML VVÁsz ir. 830/1944.
Eredeti gépirat, sajátkezű aláírással

²² Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt a „kérelet” szó olvasható, amelyet utólag kézírással javítottak.

²³ A név kézírással írva.

²⁴ Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt a „tárgyalás” szó olvasható.

²⁵ Itt a szövegben eredetileg a „segédtsízt” szó olvasható, amely elé utólag illesztették az „iroda” szót.

²⁶ Itt a szövegben a „Bodorkós” vezetéknev olvasható.

²⁷ Az iktatószám kézírással írva.

3.

**Vas Vármegye Árvaszékének véghatározata
Nagy X és Nagy Y elhelyezése tárgyában
Szombathely, 1939. július 26.**

Vasvármegye Árvaszékétől.

Szám: 18557/1939. Tárgy: Kiskoru Nagy X és Y elhelyezése és tartása.

Határidő:

VÉGHATÁROZAT.

Vasvármegye Árvaszéke a különváltan élő és egymással házassági bontóperben álló Nagy Lajos és Bodorkos Róza szülőktől [...] -én született Nagy X és [...] -én született Nagy Y nevű gyermekeket az 1877 évi XX. t.c.²⁸ 13 §-a alapján az atyánál helyezi el, gondozásukat, tartásukat és neveltetésüket is az atyára bizza.

Ezt a véghatározatot az Árvaszék a szombathelyi kir. törvényszéknek is megküldi figyelemmel az ott P. 67/1939 szám alatt folyamatban lévő házassági bontó perre.

Ezen véghatározat ellen az árvaszéknél 15 nap alatt beadandó fel[]ebbeszésnek van helye,²⁹ de fel[]ebbeszésre való tekintet nélkül azonnal végrehajtható.

MEGOKOLÁS.

Nagy Lajos atya azon kérelmet terjesztette elő, hogy a jelenleg ténylegesen az anya gondozása alatt álló két gyermeke az anyának nagy mértékben feslett életmódja miatt anya gondozása alul kivétessenek és további gondozásra nála helyeztessenek el.

És mert a celldömölki kir. járásbiróság, mint büntető bíróságnak B. 2381/1938/4 számú jogerős ítéletével, valamint a szombathelyi kir. törvényszék előtt P.67/1939 szám alatt folyamatban lévő házassági bontóperben lefolytatott tanukihallgatások adataival beigazolást nyert az anyának nagy mértékben feslett életmódja, úgy hogy a gyermekeket erkölcsi érdeküknek súlyos veszélyeztetése nélkül az anya gondozása alatt továbbra meghagyni nem lehetett, azért tehát a fentti értelemben kellett határozni s erről szükséges volt a kir. törvényszéket is értesíteni.

A végrehajthatóság kimondása az 1929 évi XXX. t.c.³⁰ 56 §-ának b./ pontján alapszik.

Miről értesítettnek:

1. Kir. Törvényszék Helyben.
2. Nagy Lajos máv. irodasegédtsízt Celldömölk.
3. Nagy Lajosné sz[ületett] Bodorkos Róza Celldömölk.
4. Dr. Porkoláb János ügyvéd Celldömölk.
5. Dr. Geszner Márton ügyvéd Helyben.

²⁸ Az 1877:XX. törvénycikk „a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről.” *MTT*, 1877-1878. 24-72.

²⁹ Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt a „helyem” szó olvasható.

³⁰ Az 1929:XXX. törvénycikk „a közigazgatás rendezéséről.” *MTT*, 1929. 333-407.

Szombathely. 1939 július 26.

Knébel Ferenc sk. t[isztelet]b[eli] ülnök
A kiadmány hitelével: irodafőtiszt

18557/1939.

VaML VVÁsz ir. 830/1944.
Géppel írt, nem hitelesített másodlat

4.

**A Szombathelyi Királyi Törvényszék ítélete
a Nagy Lajosné született Bodorkos Rozália és Nagy Lajos
közötti házassági bontóperben
Szombathely, 1943. augusztus 23.**

A szombathelyi kir. törvényszék.

1862
P. /4. szám.
1943.

A Magyar Szent Korona nevében!

A szombathelyi kir. törvényszék dr. Porkoláb János celldömölki lakos /:ügyvéd:/ által képviselt Nagy Lajosné sz[ületett] Bodorkos³¹ Rozália Máv. segédellenőr neje, budapesti /Alsóerdősor u. 1/b. f[öld]sz[in]t 5./ lakos felperesnek a nem védekezett Nagy Lajos Máv. segédellenőr, kolozsvári lakos alperes ellen házasságuk felbontása és jár[adék] iránt az 1943. évi május hó 29. napján P.1862/1943. szám alatt beadott keresetlevéllel megindult perében az 1943. évi augusztus hó 23. napján befejezett szóbeli tárgyalás alapján az alul megjelölt napon meghozta a következő

ítéletet:

A kir. törvényszék Nagy Lajosné szül[etett] Bodorkos³² Rozália felperes és Nagy Lajos alperes között az 1923. évi november hó 29. napján a celldömölki m. kir. állami anyakönyvezető előtt kötött házasságot az alperes hibájából az 1894:XXXI. tc.³³ 77. §.-a a./ pontjában meghatározott bontó ok alapján felbontja és az alperest az idézett törvény 85. §.-a értelmében vétkesnek nyilvánítja.

Végrehajtás terhével kötelezi az alperest, hogy a felperesnek ügyvédje kezéhez 40 P[engő] házasságvédői díjat³⁴ is magában foglaló 318 /Háromszáztizennyolc/ pengő 30 fillér perköltséget 15 nap alatt fizessen meg,

³¹ Itt a szövegben a „Bodorkós” vezetéknev olvasható.

³² Itt a szövegben a „Bodorkós” vezetéknev olvasható.

³³ Az 1894:XXXI. törvénycikk „a házassági jogról.” MTT, 1894–1895. 174–193.

³⁴ A házasságvédelem intézménye azt jelentette, hogy egy házassági bontóper esetében a bíróság a házassági kötelek fenntartása érdekében általában a helybeli ügyvédek közül házasságvédőt rendelt ki, aki a házasság fenntartása érdekében — segítve az ügyész munkáját — részt vett a perben. A házasságvédői díj a házasságvédő ügyvédnek fizetett összeg volt, amelyet bár mindig a felperes

kötelezi a felperest, hogy ugyanezen idő alatt 36 /Harminchat/ pengő házasságvédői díjat dr. Simon József szombathelyi ügyvédnek előlegezzen s a csatolt csekklapon fizessen be az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézetnek³⁵ 4 /Négy/ pengőt.

Kötelezi az alperest, hogy az ítélet jogerőre emelkedését követő hónap első napjától kezdve fizessen a felperesnek minden hónap első napján előre esedékes havi 30 /Harminc/ pengő végleges nőtartásdíjat.

A Ht.³⁶ 94. §-a alapján feljogosítja a felperest, hogy a férje nevét a házasság felbontása után is megtarthatja, egyuttal az iratokat a kir. törvényszék a kiskorú gyermekek nevelése és tartása kérdésében hozandó határozathozatal végett Vas vármegye árvaszékéhez átteszi.

Indokok:

A házasfelek a csatolt házassági anyakönyvi kivonat szerint Celldömölkön, 1923. évi november hó 29. napján kötöttek házasságot.

Házasságukból a csatolt anyakönyvi kivonatok szerint [...] -én a X, [...] -én pedig Y nevű két gyermek született.

A felek utolsó közös lakhelye Celldömölk nagyközség elöljáróságának 397/1942. számú községi bizonyítványa szerint Celldömölk nagyközség volt, a bontóper elbírálására tehát a Pp.³⁷ 639. §-a értelmében a szombathelyi kir. törvényszék kizárólag illetékes. Ugyanezen községi bizonyítvány tartalma szerint a peres felek magyar állampolgársága valószínűsíthető.

A bíróság a felperes kérelmére 1993/1942. szám alatt 1942. évi május hó 20. napján kelt végzésével meghagyta az alperesnek, hogy a házassági életközösséget záros határidő alatt a felperessel állítsa vissza, az alperes azonban ennek a birói felhívásnak a keresetlelélhez csatolt Budapestén, 1943. évi május hó 22. napján N. 154/1943. szám alatt kiállított községi bizonyítvány szerint nem tett eleget.

A felperes ezért az Ht. 77. §. a./ pontjában meghatározott bontóok alapján kérte a házasság felbontását.

Az alperes sem a békéltetési tárgyaláson, sem a személyes meghallgatása végett kitézött tárgyaláson szabályszerű idézés dacára nem jelent meg és elmaradását nem mentette ki.

Erre tekintettel az alperest úgy kellett tekinteni, mint aki azon kereseti tényállításon ellen, hogy a házastársát szándékosan és jogos ok nélkül hagyta el, nem kíván védekezni, ennél fogva a kir. törvényszék tényként állapította meg, hogy a felperest 1937. év december havában szándékosan és jogos ok nélkül hagyta el.

Ez a közjegyzői tanúsítvánnyal is igazolt tényállás a Ht. 77. §. a./ pontjában meghatározott bontó ok tényálladékát megállapítja, ezért a felek házasságát az idézett törvény

tartozott megelőlegezni, ám annak megfizetése végül – hasonlóan a perköltséghez – peresztes felet terhelte. Ld. „a törvénykezés egyszerűsítéséről” kiadott 1930:XXXIV. törvénycikk 55. §-át. *MTT*, 1930. 491.

³⁵ Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet felállítását az 1908:XL. törvénycikk rendelkezte el, majd az intézet tevékenységét több – így az 1914:LII., az 1925:XX. és az 1928:XI. – törvénycikk módosította. *MTT*, 1908. 914-942. p.; *MTT*, 1914. 530-535.; *MTT*, 1925. 120-121.; *MTT*, 1928. 297-299.

³⁶ Ht. = házassági törvény. Ld. a 33. számú jegyzetet.

³⁷ Pp. = polgári perrendtartás, amelyet az 1911:I. törvénycikk – „a polgári perrendtartásról” - tartalmazott. *MTT*, 1911. 3-290.

alapján az alperes hibájából fel kellett bontani és az alperest a Ht. 85. §. értelmében vét-
kesnek nyilvánítani.

A névviselésre való feljogosítás a Ht. 94. §.-án alapszik.

Az alperes Máv. segédellenőr és havi fizetése 300 pengő. A felperes havi 30 pengő
végleges nőtartásdíjat kért.

A kir. törvényszék úgy találta, hogy ez az összeg az alperes vagyoni helyzetének és
társadalmi állásának feltétlenül megfelel, ezért annak megfizetésére kötelezte az alperest.

Az alperes pervesztes, tehát a Pp. 425. §-a értelmében a perköltséget is tartozik meg-
fizetni.

A házasságvédői díjra vonatkozó rendelkezés a Te.³⁸ 55. §-án és az 1220/1940. M.E.
számu rendeleten³⁹ alapszik.

Szombathely, 1943. évi augusztus hó 23. napján.

Dr. Benkő József s.k. kir. törvényszéki bíró.

Ezt az ítéletet a bíróság a felperesi képviselő és a házasságvédő jelenlétében 1943. évi
augusztus hó 23. napján kihirdette.

Dr. Benkő József kir. törvényszéki bíró.

Dr. Öri Ferenc sk. jegyzőkönyvvezető.

A kiadmány hitelül: Cselény József⁴⁰ kiadó.

VaML VVÁsz ir. 830/1944.

Géppel írt, hitelesített és megpecsételt másodlat

5.

A Szombathelyi Királyi Törvényszék végzése a Nagy Lajosné született Bodorkos Rozália és Nagy Lajos közötti házassági bontóper jogerőre emelkedéséről

Szombathely, 1943. október 21.

A szombathelyi kir. törvényszék.

P.1862/1943/5. szám.

Végzés.

Nagy Lajosné felperesnek Nagy Lajos alperes ellen házasság felbontása iránt indított
perében a kir. törvényszék P.1862/1943/4. számú ítélete 1943. október hó 21. napján

³⁸ Te. = törvénykezés egyszerűsítéséről, amelyet az 1930:XXXIV. törvény cikk – „a törvénykezés
egyszerűsítéséről” – tartalmazott. *MTT*, 1930. 466-534.

³⁹ Az 1220/1940. M. E. számú rendelet „a közmegbízatas alapján járó díjak egy részének ügyvédi
jóléti célokra fordításáról.” *MRT*, 1940. I. köt. 46-47.

⁴⁰ A név kézírással írva.

jogerőre emelkedett, a kir. törvényszék annak a 10.000/1935. I.M. számú rendelet⁴¹ 4. §. ut. bek. szerint záradékolt kiadmányát

- 1/ a celldömölki m. kir. anyakönyvvezetőnek, egyszerű kiadmányát
- 2/ Vas vármegye Árvaszékének az iratokkal és
- 3/ az Országos Ügyvédi Gyám és Nyugdíjintézetnek megküldi.

Szombathely, 1943. évi október hó 21. napján

Dr. Benkő József s.k. kir. törvényszéki bíró.
A kiadmány hitelül: olvashatatlan aláírás⁴² kiadó.

Vas v[ár]m[egye] Árvaszéke H[elyben]
ítélet, iratokkal.⁴³

VaML VVÁsz ir. 830/1944.
Géppel írt, hitelesített és megpecsételt másodlat

6.

Kolozsvár város polgármesterének levele Vas Vármegye Árvaszékéhez Nagy X és Nagy Y helyzetéről

Kolozsvár, 1944. január 4.

KOLOZSVÁR THJ. SZ. KIR. VÁROS⁴⁴ POLGÁRMESTERE.
52.519/1943 szám. Tárgy: Nagy Y és X kiskorúak
tartási ügye.
Szám: 27.672/1943.

Vas Vármegye Árvaszékének
Szombathely.

Hivatkozással fenti számú megkeresésükre értesitem, hogy nevezett kiskorúak ügyét kivizsgáltattam.

A kiskorúak apja csupán vasuti fizetéséből él és ebből tartja el [...] éves Y nevű fiát, ki a kolozsvári piarista gimnáziumban [...] o. tanuló[.] Leánya X Budapesten a Kálvintéri leányotthonban nyert elhelyezést, hol⁴⁵ gyors és gépirást tanul. A tanfolyam elvégzése után Celldömölkön apai nagyszüleinél fog lakni, ahol⁴⁶ szintén megfelelő gondozásban lesz része. A kiskorúak anyjáról, tekintettel arra, hogy Budapesten él, csak annyit sikerült

⁴¹ A 10 000/1935. I. M. számú rendelet a „házassági perekkel és személyi állapotról vonatkozó egyéb bírósági ügyekkel kapcsolatos egyes bírósági és ügyészégi tennivalókról.” MRT, 1935. II. köt. 820-827.

⁴² A név kézírással írva.

⁴³ A bejegyzés ugyanazzal a kézírással írva, mint az előbbi név.

⁴⁴ Thj. szab. kir. város = törvényhatósági jogú szabad királyi város.

⁴⁵ Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt a „hól” szó olvasható.

⁴⁶ Itt a szövegben nyilvánvaló elírás miatt a „ahól” szó olvasható.

megtudni, hogy férjétől havi 30 P[engő] tartási díjat kap. Címe: Budapest, Alsóerdősor [utca] 1/b. földsz[int] 5.

Kolozsvár, 1944 január 4-én.

polgármester megbízásából:

Dr. Csizmadia [Andor]⁴⁷ sk.
t[isztelet]b[eli] tanácsnok.

A kiadmány hitelül:
K[olozs]vár, 1944 jan[uár] 10-én.
N.né Kovács⁴⁸ kiadó v.

VaML VVÁsz ir. 830/1944.

Eredeti, géppel írt, hitelesített és megpecsételt irat

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

VaML	Vas Megyei Levéltár (Szombathely)
VVÁsz ir.	Vas Vármegye Árvaszékének iratai. Általános iratok
ÁAkv	Állami anyakönyvi másodpéldányok és anyakönyvekkel kapcsolatos iratok

2. Kiadott források

MÁRKUS
1912 A hatályos magyar törvények gyűjteménye. *Magyar Törvénytár. V. köt. 1896–1907-ik évi törvénycikkek.* Szerk. és jegyz. ell.: MÁRKUS DEZSŐ. Bp., 1912. 76–222.

MRT
Magyarországi rendeletek tára

⁴⁷ Csizmadia Andor a későbbi kiváló jogtörténész és egyetemi tanár, sok nagyszerű jogtörténeti munka szerzője. (Győr, 1910. szeptember 4.–Budapest, 1985. június 12.), aki 1940 és 1944 között Kolozsváron előbb a város aljegyzője, majd népjóléti tanácsosa volt. Csizmadia Andor életére és munkásságára ld.: KENYERES, 1994. 161–162.

⁴⁸ A név kézírással írva.

MTT⁴⁹

Magyar Törvénytár

3. Szakirodalom

BALOGH-VÉGH

1982 *Vas megye földrajzi nevei.* Szerk.: BALOGH LAJOS-VÉGH JÓZSEF. Szombathely, 1982.

CSIPES

1873 CSIPES ANTAL: Az árvaszék szervezete, működése és iratai Magyarországon a kapitalizmus korában. *Levéltári Szemle*, 1973. 2. sz. 176-188.

JENEI

1955 JENEI KÁROLY: Az árvaszéki iratok forrásértéke és selejtezhetsége. *Levéltári Híradó*, 1955. 3-4 sz. 322-327.

KENYERES

1994 *Magyar Életrajzi Lexikon, 1978-1991.* Főszerk.: KENYERES ÁGNES. Bp., 1994. 161-162.

NAGY

1996 NAGY JÓZSEF: *A celldömölki búcsújáráshely kialakulása.* Celldömölk, 1996.

Népsz., 1930.

Az 1930. évi népszámlálás. 1. rész. Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint. Bp., 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 83.)

Népsz., 1941.

Az 1941. évi népszámlálás. 2. Demográfiai adatok községek szerint. Bp., 1976. (Történeti Statisztikai Kötetek)

PORKOLÁB

1927 PORKOLÁB ISTVÁN: *Celldömölk Kismáriacell szabadalmas mezőváros története.* Celldömölk, 1927.

TILCSIK

2006 TILCSIK GYÖRGY: *Connubia sunt fatalia – Házasság mindig végzet. Egy celldömölki válóper különös okai és szokványos dokumentumai az 1930-as és az 1940-es évekből. Tanulmányok az 50 éves Bana Jócó tiszteletére.* Szerk.: KATONA CSABA. Győr, 2006. 145-160.

⁴⁹ Az MRT és MTT kötetek részletes bibliográfiai leírását a könnyebb áttekinthetőség kedvéért mellőzzük, helyette a rövidítést és az adott kötet által magába foglalt törvények évszámát adjuk meg. Az MTT e helyt idézett kötetait 1911-ig Márkus Dezső, 1928-ig Térly Gyula, 1930-ig Degre Miklós és Várady Brenner Alajos látta el jegyzetekkel.